

Bara skuggorna finns kvar på Spinalonga

Genom hela historien har uppfattningen om sjukdom som syndastraff funnits. Som kanske ingen annan plats utgör den lilla ön Spinalonga utanför Kreta en konkret påminnelse om detta synsätt. Under en stor del av den första hälften av 1900-talet var ön förvisningsort för de spetälska.

Idag ligger ön övergiven. En spöklik stämning vilar över staden. Husen är tomma och på väg att förvandlas till ruiner. Här och var hänger trävirket till en dörr eller ett fönster kvar och slår i vinden. Inuti husen ser man delar av de infallna taken. Utmed bygatan växer nu ogräs, fikkonkaktusar och bolltistlar som de enda tecknen till liv. I övrigt är det bara damm och tystnad, avbruten endast av små grupper av turister som under en halvtimme vandrar runt den lilla ön.

Redan i tidig kristen tid fanns åsikten att en leprasjuk var en förtappad människa som syndat. Synonymer för lepra var oren, befläckt, besudlad. Denna inställning blev än mer djupt rotad under medeltiden, när sjukdomen fick fäste i Europa. »Orenhet» kunde överföras genom direkt kontakt eller genom den orenes tillhörigheter. Alla samhällen hade att ordna med särskilda isolat för de leprasjuka.

Levande döda

Dessa de utstötta samhällen kom många gånger att likna kloster. Inrättningarna kallades sedermera leproserier eller hospital. Från ordet hospital härstammar för övrigt ordet spetälska. Att studera de spetälskas

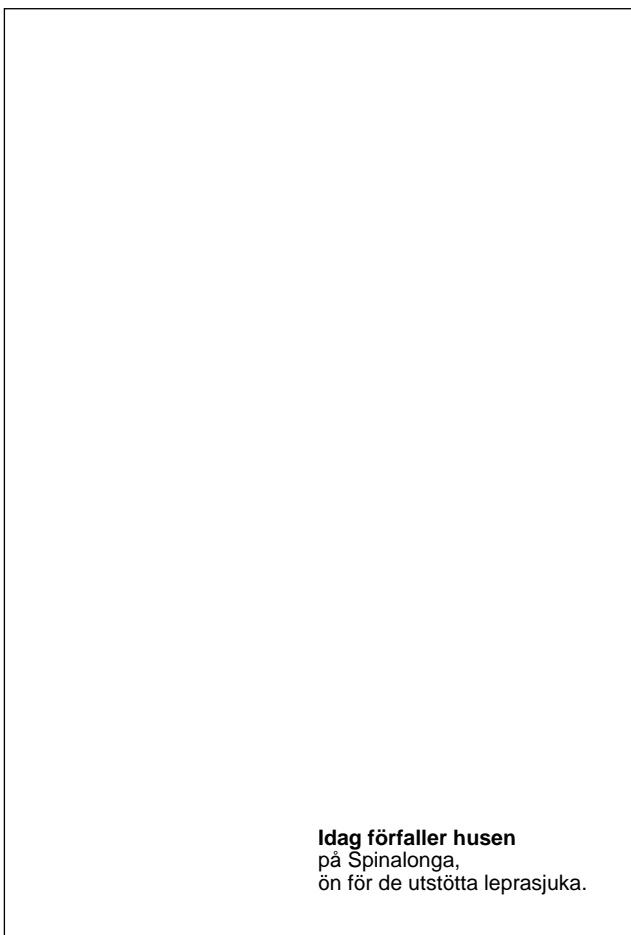

FOTO: CARL-MAGNUS STOLT

Idag förfaller husen på Spinalonga, ön för de utstötta leprasjuka.

historia är att studera ett exempel på utanförskapets historia.

Ibland ägde en ceremoniell dödförklaring rum när den sjuke förvisades ut ur gemenskapen. Den sjuke fråntogs sina ägodelar, äktenskap bröts upp och arv skiftades. Man gick ibland till och med så långt att den sjuke fick ligga på en bår i kyrkan och under klockringning få tre skovlar mull kastade över sig. Detta var den kristna synd-och-skamtankens totala seger över den kristna humanistiska etiken!

Ett samhälle i miniatyr

I början av detta århundrade började man skicka spetälska till Spinalonga. Sammanlagt vistades där ungefär 600 sjuka fram till 1957, när ön upphörde att vara de leprasjukas förvisningsort.

Ön har kallats »a shameful monument of 20th century inhumanity» [1]. Där organiserades ett samhälle i miniatyr. Det fanns möjlighet att handla varor, och varje dag kom båten från Kreta med färskvatten och

andra förnödenheter. Ön saknar egen vattentäkt. Mitt i den lilla byn fanns ett café, vilket var den naturliga träffpunkten. Där spelade man kort, drack kaffe och umgicks. De sjukas kollektiv styrdes av en ledare, vanligen en av dem som vistats längst på denna tragiska ö. Kyrkan och religionen var betydelsefulla inslag i det liv man tvingades att leva. En präst bodde på själva ön.

En läkare som bodde på Kreta kom på regelbundna besök. Den medicinska behandlingen bestod mest i sårtvättningar och omläggningar.

Ingen återvändo

Efter båtresan hade den »levande döde» att gå igenom Suckarnas port och upp för den gata som kallas »the road of pain and sorrow». Därefter fanns ingen återvändo. Att som leprasjuk komma till Spinalonga var ett straff på livstid. Man fick

genomgå ett reningsbad och kläderna röktes. De första dygnet lämnades man ifred för att därefter upptas i gemenskapen.

Men alla klarade inte den svåra anpassningen. På öns utsida, vid de branta klipporna och de venetianska murarna, finns ett ställe som kallas självmordsklippan. Därifrån avslutade åtskilliga sina olyckliga liv.

När ön upphörde att vara leprakoloni lär det ha funnits ett tiotal patienter kvar på ön. Dessa överfördes då till ett sjukhus i Aten. Sedan dess har ön varit övergiven och husen har fått förfalla. »Only shadows remain», som en krönikör skriver [1].

Carl-Magnus Stolt
överläkare, Borås;
enheten för humanistisk
medicin, Karolinska
institutet, Stockholm

Referens

1. Stratford RJ. Footsteps of the ferryman. Spinalonga 2000 years. Grekland 1978.

MEDICIN
HISTORISK
paus